

An Roinn Oideachais agus Eolaíochta

Scrúdú Ardteistiméireachta, 2000

L Aidin - Ardleibhéal

(400 marc)

Dé Céadaoin, 21 Meitheamh - Tráthnóna 2.00 go dtí 5.00

A. Laidin a chur ar:-

Níor theastaigh ó mhuintir an bhaile mhóir géilleadh. Ach bhí a fhios ag a dtaoisigh agus freisin ag an namhaid a bhí ag imshuí na mballaí, go raibh ganntanas an-mhór ann i dtaca le hairm agus bia. D'iarr gach aon duine sa bhaile mór ar na taoisigh teachtairí a chur gan fhios go dtí an Róimh chun cabhair a lorg. "Táimid toilteanach imeacht," arsa cúigear ógfhear cróga. Mhínigh duine de na hógfhir cen fáth a raibh siad chomh cróga sin. Dúirt sé go raibh cion chomh mór sin acu ar a mbaile mór gur mhian leo é a shábháil agus an ruaig a chur ar an namhaid. Le titim na hoíche, d'éalaigh siad go ciúin trí línte catha an namhad. Bhí súil ag gach aon duine a bhí laistigh de na ballaí go bhfillfidís slán.

muintir an bhaile mhóir: oppidani. ganntanas: inopia. líne chatha: acies. slán: incolumis.

NÓ

B. Léigh an sliocht seo a leanas agus freagair, i nGaeilge, na ceisteanna go léir a leanann é:-

(Cuireann rí socruithe ar bun le go múinfear ceacht do Dhámaicléas)

Hic quidem tyrannus indicavit quam esset beatus: nam cum Damocles, unus ex eius assentatoribus, commemoraret in sermone copias eius, opes, maiestatem dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam aedium regiarum, et cum negaret umquam beatiorem quemquam fuisse: 'visne igitur', tyrannus inquit, 'Damocle, quoniam haec te vita delectat, ipse eamdem degustare et fortunam experiri meam?' Cum ille se cupere dixisset, tyrannus hominem collocari iussit in aureo lecto, abacosque complures ornari argento auroque. Tum ad mensam eximia forma servos delectos iussit consistere ministrareque diligenter. Aderant unguenta, coronae; incendebantur odores; mensa exquisitissimis epulis exstruebatur. Fortunatus sibi Damocles videbatur!

Sed tyrannus fulgentem gladium, e lacunari seta equina aptum, demitti iussit, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec illos ministratores aspiciebat nec plenum artis argentum, nec manum tendebat in mensam. Denique oravit tyrannum, ut abire liceret, quod iam beatus nollet esse.

dominatus, Ús: cumhacht. abacus: clár sleasa. forma: áilleacht. epulae: fleá. lacunar: síléáil. seta: ribe (gruaige).

- | | | |
|--------|---|------|
| (i) | Cérbh é Dámaicléas ? | (3) |
| (ii) | Cad air ar chaintigh Dámaicléas ? | (10) |
| (iii) | Cad a shéan sé ? | (4) |
| (iv) | Cén tairiscint a thug an rí do Dhámaicléas ? Cén fáth ar thug sé an tairiscint ? | (8) |
| (v) | Nuair a ghlac Dámaicléas an tairiscint, cad iad na horduithe a thug an rí ? | (12) |
| (vi) | Déan cur síos ar cé mar a bhí an scéal nuair a shuigh Dámaicléas chun boird den chéad uair. | (8) |
| (vii) | Thug an rí ordú breise. Cén t-ordú é sin ? | (10) |
| (viii) | Conas a chuaigh sé seo i bhfeidhm ar Dhámaicléas ? | (8) |
| (ix) | Cén achainí a d'iarr Dámaicléas ag deireadh an tsleachta ? Cén fáth ar iarr sé an achainí sin ? | (6) |
| (x) | Cén ceacht a mhúin an rí do Dhámaicléas ? | (6) |

2. Cuir Gaeilge ar trí cinn ar bith de na sleachta **A, B, C, D.** (Tá na marcanna céanna ag dul do na sleachta go léir sa cheist seo):- **[130]**

A.

(Dealraíonn sé gur theith saighdiúirí Hannabail faoi dheifir; tá amhras ar na consail gur luíochán atá i gceist)

Ubi inluxit, propius adeuntibus insolitum silentium admirationem fecit. Tum satis comperta solitudine in castris concursus fit ad consules nuntiantium fugam hostium adeo trepidam ut tabernaculis stantibus castra reliquerint, quoque fuga obscurior esset, crebros etiam relictos ignes esse. Clamor inde ortus ut signa proferri iuberent ducerentque ad persequendos hostes ac protinus castra diripienda. Consules M. Statilium praefectum cum turma Lucana exploratum mittunt. Qui ubi adequitavit portis, subsistere extra munimenta ceteris iussis, ipse cum duobus equitibus vallum intravit speculatusque omnia cum cura renuntiat insidias perfecto esse. Profugae duo deducti ad consules nuntiant omnem exercitum Hannibalis trans proximos montes sedere in insidiis.

Livias

adeo: tagaim cóngarach. comperio: deimhním. tabernaculum: puball. quoque: agus chun go.
protinus: láithreach. adequito: marcaím go dtí. vallum: daingniú. speculor: scrúdaím. profecto: i ndáiríre.

B.

(Insíonn Aeinéas cé mar a dhéanann sé réidh chun an Traí a fhágáil in éineacht lena athair, a bhean agus a mhac)

'ergo age, care pater, cervici imponere nostrae;
ipse subibo umeris nec me labor iste gravabit;
quo res cumque cadent, unum et commune periculum,
una salus ambobus erit. mihi parvus lulus
sit comes, et longe servet vestigia coniunx.
tu, genitor, cape sacra manu patriosque penates.'
haec fatus latos umeros subiectaque colla
veste super fulvique insternor pelle leonis,
succedoque oneri; dextrae se parvus lulus
implicuit sequiturque patrem non passibus aequis.

Veirgil

carus: ionúin. cervix: muineál. gravo: cuirim faoi ualach. quo ... cumque: pé cuma, is cuma conas.
vestigia: coiscéimeanna. collum: muineál. fulvus: buí, crón. insternor: clúdaím. succedo: cromaim faoi.
me implico: beirim greim ar.

C.

(Troideann Caitilín agus faigheann sé bás mar laoch)

Ubi omnibus rebus exploratis Petreius tuba signum dat, cohortes paulatim incedere iubet; idem facit hostium exercitus. Maximo clamore eum infestis signis concurrunt; pila omittunt, gladiis res geritur. Veterani pristinae virtutis memores comminus acriter instare, hostes haud timidi resistunt: maxima vi certatur. Interea Catilina cum expeditis in prima acie versari, laborantibus succurrere, integros pro sauciis arcessere, omnia providere, multum ipse pugnare; strenui militis et boni imperatoris officia simul exsequebatur.

Sed deinde hostis utrimque ex lateribus adgreditur. Manlius et Faesulanus in primis pugnantes cadunt. Catilina postquam fusas copias seque cum paucis relictum videt, memor generis atque pristinae suae dignitatis in confertissimos hostes incurrit ibique pugnans confoditur.

Sallust

infestus: naimhdeach. pilum: ga, sleá. comminus: i ngleic, bonn le bonn. expeditus: faoi airm éadroma.
saucius: gonta. confertus: plódaithe.

D.

(Téann an mac is óige do Tharquinius Superbus go dtí baile mór Gabii le spiaireacht a dhéanamh; glacann muintir Gabii leis nuair a ligeann sé air go raibh a athair agus a dheartháireacha tar éis caitheamh go hollc leis)

ultima Tarquinius Romanae gentis habebat
regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
ceperat hic alias, alias everterat urbes,
et Gabios turpi fecerat arte suo.
namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
in medios hostes nocte silente venit.
nudarant gladios: 'occidite' dixit 'inermem!
hoc cupiant fratres Tarquiniusque pater,
qui mea crudeli laceravit verbera terga.'
dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
luna fuit: spectant iuvenem, gladiosque recondunt,
tergaque, deducta veste, notata vident.

Oivid

fecit suo: ghabh sé seilbh ar. proles: sliocht, mac. nudo: nochtaim. inermis: gan arm.
verber (neodrach): buille. notatus: gortaithe, rian buillí ar.

3. Freagair Roinn A nó Roinn B sa cheist seo:-

[90]

A.

(i) Gaeilge a chur ar:-

(60)

Colunt autem circa utramque ripam Rhodani; sed diffisi citeriore agro arceri Poenum posse, ut flumen pro munimento haberent omnibus ferme suis trans Rhodanum traiectis ulteriorem ripam amnis armis obtinebant.

Ceteros accolis fluminis Hannibal et eorum ipsorum quos sedes suae tenerant simul pellicit donis ad naves undique contrahendas fabricandasque, simul et ipsi traici exercitum levatique quam primum regionem suam tanta hominum urgente turba cupiebant. Itaque ingens coacta vis navium est lintriumque temere ad vicinalem usum paratarum; novasque alias primum Galli inchoantes cavabant ex singulis arboribus, deinde et ipsi milites simul copia materiae simul facilitate operis inducti alveos informes, nihil, dummodo innare aquae et capere onera possent, curantes, raptim quibus se suaque transveherent, faciebant.

Livias

(ii) Freagair trí cinn ar bith de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ag dul do gach ceist acu):-

(30)

- (a) Ainmnigh an treibh lena bhfuil Hannabal ag déileáil sa sliocht thuas. Pléigh go hachomair an tuairim go gcruthaíonn Hannabal go maith mar bheartaí agus mar thaoiseach i gcodanna eile de Leabhar XXI.
- (b) Cén tábhacht a bhain leis an gconradh a rinne an consal G. Lutatius? Luaigh cuid de na nithe eile a pléadh idir na Cartaigh agus an toscaireacht Rómhánach faoi Q. Fabius (ag tosach na coda dualgais de Leabhar XXI).
- (c) "Níl an ceannasaí Rómhánach, Publius Cornelius, feiceálach de dheasca imeachtaí na linne agus níl ach mionpháirt aige i Leabhar XXI." É seo a phlé go hachomair.
- (d) An pháirt i Leabhar XXI a bhí ag **dhá cheann ar bith** díobh seo a leanas a phlé:-
Lucius Manlius; Massilia agus a muintir; na Boii; Hanno; na hAllobroges.
- (e) Éifeacht Livias mar staraí a phlé i bhfianaise Leabhair XXI.

B.

(i) Gaeilge a chur ar:- (60)

silva fuit late dumis atque ilice nigra
horrida, quam densi complerant undique sentes;
rara per occultos lucebat semita calles.
Euryalum tenebrae ramorum onerosaque praeda
impediunt fallitque timor regione viarum.
Nisus abit ; iamque imprudens evaserat hostes
atque locos, qui post Albae de nomine dicti
Albani, tum rex stabula alta Latinus habebat ;
ut stetit et frustra absentem respexit amicum.
'Euryale infelix, qua te regione reliqui?
quave sequar, rursus perplexum iter omne revolvens
fallacis silvae?' simul et vestigia retro
observata legit dumisque silentibus errat.
audit equos, audit strepitus et signa sequentum.

Veirgil

(ii) Freagair **trí cinn ar bith** de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ag dul do gach ceist acu):- (30)

- (a) Cén fáth a raibh ar Nisus agus Eoirialas a slí a dhéanamh trí ranganna na Rutulach? Cad a mheas na taoisigh Thraíocha dá ngníomh?
- (b) Plé gairid a dhéanamh ar an tuairim go bhfuil an-chuid pictiúr beoga de mhioncharachtair in *Aeinéid IX*.
- (c) Nóta a scríobh ar an úsáid a bhain Veirgil as samhla agus tagairt ar leith a dhéanamh do *Aeinéid IX* mar léiriú.
- (d) Gearrchuntais, bunaithe ar *Aeinéid IX*, a scríobh ar charachtar Nisus agus Eoirialais.
- (e) Nóta a scríobh ar **dhá cheann ar bith** díobh seo a leanas:-
Evander; Cybele (Berecynthia mater); Parcae; Volcens; na hÉatruscaigh.

4. (i) Freagair (a) nó (b):- [30]

(a) Mínigh tuiseal *auxiliis* agus *parte* agus modh *esset* sa sliocht seo a leanas:-

Ne tamen nuda auxiliis Romanis Hispania esset, quam provinciam sortitus erat, Cn. Scipionem fratrem cum maxima parte copiarum adversus Hannibalem misit. (10)

(b) Mínigh tuiseal *custodibus* agus *alvo* agus modh *timeant* sna línte seo a leanas:-

tenebras et inertia furta
Palladii, caesis summae custodibus arcis,
ne timeant, nec equi caeca condemur in alvo. (10)

(ii) Scríobh síos príomhranna na mbriathra seo a leanas:- (10)
trado, audeo, accipio.

(iii) Meadaracht na líne seo a leanas a ainmniú agus na cainníochtaí a mharcáil:- (10)
Pegasus terrenum equitem gravatus

5. Freagair trí cinn de na ceisteanna seo a leanas. Ní mór **ceist amháin** ar a laghad a roghnú as Roinn A agus **ceist amháin** as Roinn B. Is féidir an **trí ceist** a roghnú as Roinn A **nó** as Roinn B. (Tá cúig mharc is fiche ag dul do gach ceist acu):- [75]

A.

- (i) Pléigh go hachomair an tuairim gur chuir Ágastas eagar ar chóras rialaithe inmheánach agus eachtrach na Róimhe.
- (ii) "Cé gur ghairid a mhair réimeas Chaligula agus réimeas Thitus, níor réimeas neamheachtrúil a bhí ag ceachtar acu." É seo a phlé go hachomair.
- (iii) Nóta a scríobh ar **dhá cheann** díobh seo a leanas:

An tábhacht a bhain le himeacht Thibéiriais go Capri; Vitellius; an t-adhradh a tugadh d'impire; le linn na tréimhse atá i gceist ar do chúrsa, mór-chath amháin a raibh tionchar buan aige ar stair na Róimhe.

B.

- (i) Nóta a scríobh ar bheatha agus ar fhilíocht Chatullus.
- (ii) "Uaireanta bíonn an ailtireacht Rómhánach praiticiúil, uaireanta eile ní bhíonn i gceist inti ach ornáideacht. Mar sin féin caithfear aird a thabhairt uirthi i gcónaí." É seo a phlé go hachomair agus tagairt a dhéanamh i do fhreagra do roinnt samplaí den ailtireacht Rómhánach.
- (iii) Tar éis duit breathnú ar Fhótagraif **A**, **B** agus **C**, freagair **dhá cheann** de na ceisteanna seo a leanas:-
- (a) Ainmnigh an suíomh Rómhánach i bhfótagraf **A** agus déan cur síos gairid ar na príomhghnéithe a ghabhann leis an suíomh.
- (b) Ainmnigh an t-ionad siamsa ina dtarlaíonn na himeachtaí a thaispeántar i bhfótagraf **B**. Liostaigh roinnt téamaí a léirítear sa dealbhóireacht rilífe Rómhánach.
- (c) Nóta a scríobh ar an gcineál ealaíne a úsáideadh san urlár i bhfótagraf **C**.

